

CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ
İLAHİYAT FAKÜLTESİ

ULUSLARARASI ■ ■
Hz. ÖMER
S E M P O Z Y U M U

Editör
Ali AKSU

1. Cilt

SİVAS/2018

HZ. ÖMER'İN MÜSLÜMAN OLMASIYLA İLGİLİ MÜTEARIZ RİVAYETLERİN HADİS METODOLOJİSİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Fuat İSTEMİ*

ÖZET

Müslümanların ikinci halifesi Hz. Ömer'in (RA) Müslüman oluşuyla ilgili birbirleriyle çelişen rivayetlerin Hadis ve Tarih (Siyer/Megazi) kaynaklarımızda yer aldığını görmekteyiz. Bu rivayetlerin birinde Hz. Ömer, Resûlullah'ı (AS) öldürmek üzere öfkeli bir şekilde evinden çıkmış, fakat kız kardeşi ve eniştesinin Müslüman olduğunu öğrenince yolunu değiştirerek onların evine yönelmiş ve dinlediği Kur'an'dan etkilenerek Müslüman olmuştur. İkinci rivayette ise Hz. Ömer içki içmek amacıyla dışarı çıkmış fakat içki bulamadığı için tavaf etmek amacıyla Kâbe'ye gelmiştir. Kâbe'de Hz. Peygamber'in namaz kıldığını görünce, gizlice onu dinlemiş ve Hz. Peygamber'in okuduğu Kur'an'dan etkilenerek Müslüman olmuştur. Üçüncü rivayette ise Hz. Ömer Resûlullah'a eziyet etmek amacıyla onu takip etmiş ve Hz. Peygamber'in namaza durmasının ardından Hz. Peygamber'in okuduğu ayetleri dinlemiş ve okuduğu ayetlerden etkilenerek Müslüman olmuştur.

Hiz. Ömer'in Müslüman olmasına dair nakledilen bu rivayetlerden birincisi şöhret kazanmış ve geçmişten günümüze kadar yazılan siyer kitaplarının hemen hemen tamamında yer almıştır. Diğer rivayetler ise zamanla önemini kaybetmiş ve özellikle de son yıllarda yazılan eserlerde neredeyse hiç yer almamıştır. Hiz. Ömer'in nasıl Müslüman olduğunu tespit etmek amacıyla bu rivayetlerden hangisinin sahih olduğunu, hadis usulü açısından inceledik. Yaptığımız araştırma neticesinde bu rivayetlerin daha çok siyer kitaplarında yer aldığını hadis kitaplarından ise Kütüb-i Sitte'de yer almayıp daha tâli kaynaklarda yer aldığını müşahede ettik. Üç rivayeti de hadis usulüne göre incelediğimizde meşhur olan birinci rivayetin isnad açısından diğer iki rivayetten daha sahih olduğu sonucuna ulaştık.

---

* Arş. Gör. Dr., Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Hadis Ana Bilim Dalı.

GİRİŞ

Hz. Ömer'in Müslüman olması hiç şüphesiz Mekke'de maddi ve manevi açıdan zorluklar yaşayan Müslümanlar için çok büyük bir olay olarak değerlendirilmiştir. Çünkü Hz. Ömer Mekkeliler arasında cesareti, güçlülüğü ve gözü karalığı ile tanınan bir şahsiyettir. Bu tür vasıflara sahip olan bir kişinin Müslüman olması, diğer Müslümanları özellikle de moral ve motivasyon açısından olumlu yönde etkilemiş ve Müslümanlar ciddi anlamda psikolojik bir rahatlama içerisine girmişlerdir.

İslam tarihindeki önemine binaen araştırma konusu yaptığımız Hz. Ömer'in Müslüman oluşu ile ilgili bu tebliğimizde takip ettiğimiz yöntemi kısaca ifade edecek olursak, söz konusu rivayetleri hadis usulü kriterlerine göre inceledik. Özellikle de hadis usulü açısından rivayetlerin sıhhatinin tespitinde önemli bir yeri olan sened tenkidi üzerinde durduk. Çünkü konuyla ilgili yapılmış olan bazı çalışmalarda bu rivayetlerin metin ve muhteva tahlili yeteri ölçüde yapılmış ve rivayetlerin içerisinde barındırdığı çelişiklere ve problemlere karşılaştırmalı olarak değinilmiştir. Bu alanda özellikle de Mehmet Azimli'nin "*Hz. Ömer'in Müslüman Oluşuyla İlgili Rivayete Farklı Bir Yaklaşım*" isimli makalesi⁴¹³ ve M. Hanefi Palabıyık'ın "*Hz. Ömer'in Müslüman Oluşu*" isimli makaleleri⁴¹⁴ konuyu metin tenkidi açısından ayrıntılı bir şekilde ele almışlardır. Bizim burada yeniden rivayetlerin metin tenkidini yapmamız, onların tespitlerini tekrardan ibaret olacağından bunun yerine onların hiç ele almadıkları bir konuya değinmenin daha doğru olduğu kanaatindeyiz.

1. Hz. Ömer'in Müslüman Olmasına Dair Nakledilen Rivayetlerin Metinleri

1.1. Birinci Rivayet

Ümmü Abdullah bnt. Ebî Hasme Hz. Ömer'in Müslüman olması hâdisesini şöyle aktarmaktadır; Biz Habeşistan'a hicret etmek üzere hazırlanıyorduk, kocam bazı işleri için bir yere gitmişti, bu esnada Ömer b. el-Hattâb yanımıza uğradı ve ne yaptığımızı sordu. Ben de kendilerinden gördüğümüz zulüm ve belalar yüzünden Allah'a daha rahat ibadet etmek amacıyla buradan ayrılacağımızı söyledim. Bunun üzerine Ömer, oldukça yumuşak bir şekilde "Allah yardımcınız olsun", diyerek yanımızdan ayrıldı. Kocam Âmir geldiğinde durumu kendisine anlattım. O, "Ömer'in Müslüman olduğunu mu düşünüyor-

⁴¹³ Mehmet Azimli, "Hz. Ömer'in Müslüman Oluşuyla İlgili Rivayete Farklı Bir Yaklaşım", *İslamiyat*, cilt: VI, sayı: 1 (Ocak-Mart 2003), s. 172-183.

⁴¹⁴ M. Hanefi Palabıyık, "Hz. Ömer'in Müslüman Oluşu", *Ekev Akademi Dergisi*, yıl: 12, sayı: 37 (Güz 2008), s. 137-142.

sun", diye bana sordu. Ben de "Evet", dedim. Fakat kocam; "Vallahi Hattâb'ın eşiği Müslüman olur oğlu Ömer Müslüman olmaz", dedi.

Yukarıdaki rivayetin devamında İbn İshak "Bana ulaştığına göre Ömer'in İslam'a girmesi şu şekilde olmuştur", diyerek sözlerine devam etmiştir. Ömer'in kız kardeşi Fatma ve kocası Said b. Zeyd b. Amr b. Nufeyl Müslüman olmuşlar fakat bu durumu gizlemişlerdir. Ömer'in kabilesi Adiyyoğullarından Nuaym b. Abdullah da Müslüman olmuş ve korkusundan dolayı bunu gizlemiştir. Habbab b. Eret ise Fatma ve Said'in evine gidip geliyor onlara Kur'an öğreliyordu. Dâru'n-Nedve'deki konuşmalardan sonra Resûlullah'ı öldürmeye karar veren Hz. Ömer kılıcını kuşanarak evinden çıktı. Bu esnada Hz. Peygamber'in Safa tepesinin eteğinde Hz. Ebubekir, Hz. Hamza, Hz. Ali ve Habeşistan'a hicret etmeyen yaklaşık kırk sahabe ile birlikte bir evde olduğunu öğrendi. Yolda Nuaym b. Abdillan en-Nehham ile karşılaştı ve ona; "Ey Ömer! Nereye gidiyorsun?" diye sordu. Hz. Ömer; "Kureyş'in işlerini bozan, ilahlarına ve atalarına hakaretler eden Muhammed'i öldürmeye gidiyorum" yanıtını verdi. Bunun üzerine Nuaym; "Şayet onu öldürecek olursan Haşimoğulları ve Zühreoğullarından nasıl emin olacaksın" diye sordu. Ömer; "Senin yoldan çıktığını ve üzerinde bulunduğun dinini terk ettiğini görüyorum" dedi. Bunun üzerine Nuaym; "Ey Ömer! Sana daha hayret verici bir şey söyleyeyim mi? Senin damadın ve kız kardeşin sapıttılar ve üzerinde bulunduğun dinini terk ettiler" dedi. Bunun üzerine Ömer homurdanarak oradan ayrıldı ve onların yanına vardı. Bu esnada onlarla birlikte muhacirlerden Habbab isimli bir kişi vardı. Habbab, Ömer'in sesini duyunca evde bir yere gizlendi. Ömer içeri girince "Dışarıdan duyduğum bu fısıltı da nedir?" diye sordu. O esnada onlar Tâhâ suresini okuyorlardı. İkisi; "senin duyduğun ses bizim aramızdaki konuşmamızdan başka bir şey değildir", dediler. Bunun üzerine Ömer; "sanırım siz dinden çıkmışsınız", dedi. Damadı; "Ey Ömer! Ya hak senin dininden başka bir din ise o zaman ne diyeceksin", dedi. Bunun üzerine Ömer damadının üzerine atıldı ve onu şiddetli bir şekilde tekmeledi. Kız kardeşi hemen kalktı ve onu kocasından uzaklaştırdı. Ömer kız kardeşine de şiddetli bir tokat indirdi ve yüzünü kanattı. Kız kardeşi öfkeli bir halde ona şöyle dedi: "Ey Ömer! Ya hak senin dininden başka bir din ise?" Her ikisi de Müslüman olduklarını itiraf ettiler ve ona da "Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muhammed'in onun elçisi olduğuna şahadet et", dediler. Ömer ümitsizliğe düşünce, yanındaki şu kitabı getirin okuyayım, dedi. Ravi Enes b. Malik, "Hz. Ömer kitap okumasını biliyordu", demiştir. Kız kardeşi onun ayetlerin yazılı olduğu sayfaya zarar vereceğinden korktuğunu söyleyince Ömer zarar vermeyeceğine dair söz verdi. Bunun üzerine Fatma; "ona yalnızca temiz olanlar dokunabilir, kalk guslet ya

da abdest al", dedi. Hz. Ömer abdest aldıktan sonra sahifeyi eline aldı ve Tâhâ suresinden "Muhakkak ki gerçek ilah benim. Benden başka ilah yoktur. Öyleyse sen de yalnız bana ibadet et, beni anmak için namazı hakkıyla kıl."⁴¹⁵ ayetine kadar okudu. Ömer okuduklarından çok etkilenmişti. "Beni Muhammed'e götürün" dedi. Habbab, Hz. Ömer'in sözlerini işitince saklandığı yerden çıktı ve şöyle dedi: "Ey Ömer! Sana müjdeler olsun. Resûlullah'ın Perşembe gecesi senin için yaptığı duaya mazhar olduğunu düşünüyorum." Hz. Peygamber (SAV) şöyle dua etmişti: "Ey Allah'ım İslam dinini Ömer b. el-Hattâb ya da Amr b. Hişam ile yücelt" Habbab, Resûlullah'ın Safa Tepesinin eteğinde bir evde olduğunu söyledi. Hz. Ömer yola koyuldu ve nihayet eve ulaştı. Evin kapısında Hamza, Talha ve Resûlullah'ın ashabından bazı insanlar vardı. Hamza insanların Ömer'den korktuklarını görünce "Evet bu Ömer'dir. Eğer Allah onun için hayır dilemişse Müslüman olur ve Peygamber'e tabi olur. Yok, eğer Allah onun için başka bir şey dilemişse onu öldürmek bizim için gayet kolaydır. -onu kendi kılıcı ile öldürürüz-" dedi. Hz. Peygamber o esnada kendisine vahiy geldiği için içerdeydi. Resûlullah Ömer'in geldiğini işitince hemen dışarı çıktı, Ömer'in yanına geldi, yakasından ve kılıcının askısından tutarak şöyle dedi: "Ey Ömer! Allah'ın Velid b. Muğire'ye indirdiği rezillik ve ibret verici cezayı sana da indirmeden bu durumunu sonlandırmak istemez misin? Allah'ım bu Ömer b. el-Hattâb'tır. Allah'ım dini Ömer b. el-Hattâb ile yücelt" Bunun üzerine Hz. Ömer; "Ben senin Allah'ın Resûlü olduğuna şahitlik ederim dedi ve Müslüman oldu. Sonra Müslümanlar tekbir getirdi ve tekbir sesleri Mekke'nin sokaklarında duyuldu. Ardından Hz. Ömer Resûlullah'a, "Korkmadan ve güvenle çık ey Allah'ın Resûlü" dedi.⁴¹⁶

⁴¹⁵ Tâhâ, 20/14.

⁴¹⁶ Ebu Abdullah Muhammed b. Sa'd b. Menî' ez-Zühri İbn Sa'd, *Kitâbu't-Tabakâti'l-Kebîr*, Ali Muhammed Ömer (thk.), Mektebetu'l-Hancı, Kahire 2001, III/248; Ebu Muhammed Cemaleddin Abdulmelik İbn Hişam, *es-Siretu'n-Nebeviyye*, Dâru'l-Fikr, Beyrut 1994, I/291-294; Ahmed b. Hanbel, *Fedâilu's-Sahabe*, Vasiyullah b. Muhammed Abbas (thk.), Câmîatu Ümmi'l-Kurâ, Mekke 1983, I/279-281; Muhammed b. Yesar İbn İshâk, *es-Siretu'n-Nebeviyye*, Ahmed Ferîd el-Mezîdî (Thk.), Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut 2009, s. 220-222; Ebu'l-Hasan İzzeddin Ali b. Muhammed b. Abdülkerim İbnu'l-Esir, *el-Kâmil fi't-Tarih*, Ebu'l-Fida Abdullah el-Kâdî (thk.), Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut 1987, I/602-603; Ebu'l-Hasan İzzeddin Ali b. Muhammed b. Abdülkerim İbnu'l-Esir, *Usdu'l-Ğâbe fi Ma'rifeti's-Sahabe*, yayınevi yeri yılı yok, III/643-644; Ahmed b. el-Hüseyn el-Beyhâki, *Delâilu'n-Nubuve*, Abdulmu'ti Kal'aci, (thk.), Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut 1985, II/216-222; İbn Kesir, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, birinci baskı, Mektebetu'l-Mearif, Beyrut 1966, III/79-82; Nureddin Ali b. Ebibebr el-Heysemi, *Mecmeu'z-Zevâid ve Menbeu'l-Fevâid*, Abdullah Muhammed ed-Dervîş (thk.), Dâru'l-Fikr, Beyrut 1994, IX/58-59; Abdurrahman es-Süheyli, *er-Raodu'l-Unuf fi Şerhi's-Sireti'n-Nebeviyye li İbn Hişam*, Abdurrahman el-Vekil (thk.), Dâru'l-Kutubi'l-Hadisiyye, 1967, III/265-268; Alaaddin Ali el-Muttaki b. Hüsameddin el-Hindî, *Kenzu'l-Ummal fi Süneni'l-Akoâlve'l-Efal*, Miiessesetu'r-Risâle, Beyrut 1989, XII/547.

1.2. İkinci Rivayet

Hz Ömer, Müslüman oluşuyla ilgili hâdiseyi şu şekilde aktarıyor: Ben İslam'dan uzak bir hayat sürüyordum. Cahiliye döneminde çokça içki içer ve içki içmeyi çok severdim. Hazvere denilen yerde Ömer b. Abd b. İmran el-Mahzûmî'nin ailesine ait evin yakınında Kureyş'ten erkeklerin toplandığı bir yerimiz vardı. Bir gece arkadaşlarımla burada bir araya gelmek için çıktım, fakat onlardan kimseyi orada bulamadım. Bunun üzerine Mekke'de içki satan kişinin yanına gider, onda içki bulur ve içerim diye düşündüm. Fakat o kimseyi de bulamadım. Bunun üzerine yedi veya yetmiş defa tavaf etmek düşüncesiyle Kâbe'ye gittim. Bu esnada Resûlullah'ın ayakta namaz kıldığını gördüm. O namaz kıldığı zaman Şam'a doğru yönelirdi. Kâbe Şam ile onun arasında kalırdı. Namaz kıldığı yer ise Rüknu Esved ve Rüknu Yemani arasında bir yerdi. Onu gördüğüm zaman şunları dedim: "Vallahi bu gece onun söylediklerini işitmek için onu dinleyeceğim. Fakat onu dinlemek için yanına yaklaşacak olursam, onu korkutabilirim", dedim. Hicr tarafına doğru gittim ve Kâbe'nin örtüsünün altına girdim. Oradan yavaşça yürüdüm. Resûlullah ayakta namaz kılıyor ve Kur'an okuyordu. Kendisi ile benim aramda Kâbe'nin örtüsü tek kalacak şekilde onun kible cihetine geldim. Kur'an'ı dinlediğim zaman kalbim ona karşı yumuşadı. Ağladım ve bu benim İslam'a girmeme vesile oldu. Hz. Peygamber'in namazını bitirip çıkmasına kadar örtünün arkasında bekledim. Resûlullah Kâbe'den ayrıldıktan sonra onun arkasından ben de çıktım ve onu takip ettim. Resûlullah'a Abbas ile İbn Ezher'in evlerinin arasında yetiştim. Resûlullah benim gürültümü duyduğunda beni tanıdı ve benim kendisine eziyet edeceğimi düşündü. Bana "Seni bu vakitte buraya getiren nedir ey İbnu'l-Hattâb!", dedi. Ben; "Allah'a, Resulüne ve Allah'tan getirdiği şeylere iman etmeye geldim", dedim. Bunun üzerine Resûlullah Allah'a hamd etti ve ey Ömer! "Allah sana hidayeti nasip etti", dedi. Sonra göğsümü sıvazladı ve sebat etmem için bana dua etti. Ardından Resûlullah'ın yanından ayrıldım, o da evine gitti.⁴¹⁷

1.3. Üçüncü Rivayet

Hz Ömer Müslüman olması ile ilgili hâdiseyi şu şekilde aktarıyor: Müslüman olmadan önce Resûlullah'a eziyet etmek için evimden çıktım ve onu mescide benden önce girerken gördüm. O namaz kılmaya başlayınca ben de arkasında durdum, o Hâkka suresini okumaya başladı. Ben Kur'an'ın güzelliğine hayran kaldım. Kendi kendime Vallahi bu Kureyşlilerin söylediği gibi bir

⁴¹⁷ İbn Hişam, *es-Sîretu'n-Nebeviyye*, I/294-295; İbn Kesir, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, III/81; Ahmed b. Hanbel, *Fedâilu's-Sahabe*, I, 283-284; es-Süheyli, *er-Ravdu'l-Unuf*, III/268.

şairdir dedim. Resûlullah hemen “Görebildiklerinize ve göremediklerinize yemin ederim ki, o (Kur’an), hiç şüphesiz çok şerefli bir elçinin (Allah’tan alıp tebliğ ettiği) sözüdür. O, bir şâirin sözü değildir. Ne de az inanıyorsunuz!” ayetlerini okudu. Ben bu sefer galiba bu bir kâhindir, dedim. Resûlullah bunun üzerine “Bir kâhinin sözü de değildir. Ne de az düşünüyorsunuz O, âlemlerin Rabbi tarafından indirilmiştir. Eğer (Peygamber) bize isnat ederek bazı sözler uydurmuş olsaydı mutlaka onu kudretimizle yakalardık. Sonra da onun şah damarını mutlaka keserdik. Hiçbiriniz de bu cezayı engelleyip ondan savamazdı. Şüphesiz Kur’an Allah’a karşı gelmekten sakınanlara bir öğüttür. Şüphesiz biz, içinizden yalanlayanların olduğunu elbette biliyoruz. Şüphesiz Kur’an, kâfirler için mutlaka bir pişmanlık sebebidir. Şüphesiz Kur’an gerçek kesin bilgidir. O halde sen, yüce Rabbinin adıyla tespih et.”⁴¹⁸ ayetlerini okudu. Bundan sonra İslam kalbime tamamen yerleşti.⁴¹⁹

2. Rivayetlerin İsnad Açısından İncelenmesi

Yukarıda üç farklı rivayeti aktardıktan sonra şimdi bu rivayetlerin isnatları ile ilgili bir inceleme yapacağız. Bu rivayetlerin hadis metodolojisine göre sahih olup olmadığını tespit etmek amacıyla öncelikle isnattaki ravilerin güvenilir olup olmadığını ve isnadın herhangi bir yerinde inkıta bulunup bulunmadığını tespit etmek gerekmektedir. Bunun için muhaddislerin cerh ve ta’dil olarak isimlendirdikleri metodolojiden yararlanmak durumundayız. Bu yöntemle rivayetleri aktaran ravilerin ne kadar güvenilir olduğunu tespit edip, rivayetlerin hadis usulüne göre sıhhat durumunu tespit etmiş olacağız.

2.1. Birinci Rivayetin İsnad Analizi

Birinci rivayetin hadis metodolojisi açısından durumunu incelemeden önce rivayetin isnad şemasını verip ardından rivayetin sıhhati ile ilgili bir değerlendirme yapmak istiyoruz. Birinci rivayetin isnad şeması aşağıdaki gibidir.

⁴¹⁸ Hâkka, 69/38-52.

⁴¹⁹ İbnu'l-Esir, *Usdu'l-Çâbe*, III/644; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, Şuayb el-Amavût, Adil Mürşid (Thk.), Birinci Baskı, Müessesetü'r-Risale, Beyrut 1995, I/17; el-Heysemi, *Mecmeu'z-Zevâid*, IX/56.

Hadis ve tarih kaynaklarında yapmış olduğumuz araştırma neticesinde bu rivayetlerden birincisinin diğer iki rivayetten farklı olarak çok daha yaygın olduğunu ilk dönem kaynakları başta olmak üzere neredeyse bütün tarih kaynaklarında yer aldığını görmekteyiz.⁴²⁰ Sonraki dönemde yazılan siyer eserlerinde de bu rivayetin meşhur olduğunu ve Hz. Ömer'in Müslüman olması hâdisesi ile ilgili olarak yalnızca bu rivayetin aktarıldığını diğerlerine ise neredeyse hiç yer verilmediğini görmekteyiz. Birinci rivayet Kütüb-i Tis'a olarak bilinen hadis eserlerinde yer almazken, hemen hemen bütün tarih kaynaklarında yer almıştır.

Hz. Ömer'in Müslüman olması ile ilgili birinci rivayet üç farklı sahabi tarihi ile gelmektedir. Bunlar: Ömer b. el-Hattâb, Enes b. Malik ve Ümmü Abdullah bnt. Ebi Hasme (Leyla) isimli hanım sahabidir.

Birinci rivayetin isnadı ile ilgili yapmış olduğumuz incelemeden sonra ulaştığımız sonuçları şöylece ifade edebiliriz:

İbn İshak, Hz. Ömer'in Müslüman olması ile ilgili hem birinci hem de ikinci rivayeti aktarmakta ve bunlardan hangisinin doğru olduğunu Allah bilir, diyerek rivayetler arasındaki çelişkiye dikkat çekmektedir.

Birinci rivayette isnad ile ilgili bir başka problem ise Ahmed b. Hanbel'in eserinde yer almaktadır. Ahmed b. Hanbel rivayetin senedinde ravilerden birinin ismini zikretmemiş onun yerine "İtham edilmeyen bir ravi" ifadesini kullanmıştır.⁴²¹ Hadis usulüne göre bu tarz raviler her ne kadar müellif tarafından güvenilir olarak kabul edilse de ravinin kim olduğu ve cerh ta'dil açısından güvenilir olup olmadığı tespit edilemediğinden söz konusu ravi zayıf kabul edilmekte ve onun naklettiği rivayet kabul edilmemektedir.⁴²²

İbn Sa'd ve Beyhaki'nin ortak ravisi olan el-Kasım b. Osman cerh ve ta'dil alimleri tarafından zayıf ve münker bir ravi olarak kabul edilmiş, hadis naklinde hata yaptığı ifade edilmiştir.⁴²³ Bu nedenden dolayı bu ravinin rivayetine

⁴²⁰ Mehmet Azimli, "Hz. Ömer'in Müslüman Oluşuyla İlgili Rivayete Farklı Bir Yaklaşım", s. 177.

⁴²¹ Ahmed b. Hanbel, *Fedâilu's-Sahabe*, I/279-281.

⁴²² Bu tür raviler için bkz: Fuat İstemi, *Hicret Bağlamında Tarih ve Hadis Metodolojileri*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara 2017, s. 98. Krş.; Seyfuddin Ebû'l- Hasan Ali b. Ali b. Muhammed Âmidî, *el-İhkam fi Usûli'l-Ahkam*, Dâru'l-Kutübî'l-İlmiyye, Beyrut 1985, II, 310; İbn Hacer el-Askalâni, *Nüzhetü'n-Nazar fi Şerhi Nuhbeti'l-Fiker*, Mektebetü'l-Asriyye, Beyrut 2009, s. 83. Celeleddin es-Suyûtî, *Tedribü'r-Ravi*, Müessesetu'l-Kutubi's-Sekâfiyye, Beyrut 2003, s. 161. Meçhul ravinin rivayeti ile ilgili tartışmalar için bkz: Emin Aşıkutlu, *Hadiste Rical Tenkidi*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1997, s. 125-129.

⁴²³ Ebu Abdullah Muhammed b. İsmail b. İbrahim b. Muğîre el-Cu'fi Buhari, *Kitabu't-Târihi'l-Kebir*, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut trs, VII/165; Ebu Muhammed Abdurrahman b. Muhammed b. İdris İbn Ebi Hâtim er-Râzî, *el-Cerh ve't-Tadil*, Abdurrahman b. Yahya el-Muallimi el-Yemâni (thk.), Dairetu'l-Maârifî'l-Osmaniyye, Haydarabad 1952, VII/114; Ebu Hâtim Muhammed b. Hibbân b. Ahmed et-Temîmî İbn Hibban, *Kitabu's-Sikât*, Seyit Şerefuddin Ahmed, (thk.), Dâru'l-Fikr, Beyrut

itibar edilmez. Ayrıca Beyhaki'nin ravilerinden olan Ebu Cafer Muhammed b. Amr el-Bahterî er-Rezzaz ve Ebu'l-Hüseyn Ali b. Muhammed b. Abdullah b. Bişrân hakkında cerh ve ta'dil kitaplarında herhangi bir bilginin yer almaması bu ravilerin güvenilir olup olmadığını tespit etmenin mümkün olmadığını göstermektedir. Dolayısıyla güvenilirliği tespit edilemeyen ravilerin rivayetleri de sahih olarak kabul edilemez. Bu bilgilerden hareketle Enes b. Malik'ten gelen birinci rivayetin birinci tarikinin hadis usulüne göre sahih olmadığını söylemek mümkündür.

İbn İshak ve İbn Hişam'ın ortak ravisi olan Abdulaziz b. Abdilllah b. Âmir b. Rabia el-Anberî ile ilgili olarak Belazuri onun yalancılıkla itham edilen bir ravi olduğunu söylemiştir.⁴²⁴ Fakat onun güvenilir olduğunu söyleyen alimlerimiz⁴²⁵ olduğu için cerh ve ta'dil ilminin "cerhin müfesser olması" ilkesi gereği ravinin yalancılıkla itham edilmesi iddiasının yeterli olmadığını söyleyebiliriz.⁴²⁶

Ahmed b. Hanbel'in eserine aldığı birinci rivayetin ikinci tarikinde "itham edilmeyen ravi" ifadesinin rivayetin zayıflığına delalet ettiğini daha önce söylemiştik. Söz konusu rivayet bundan dolayı inktaya uğramış ve munkatı bir rivayet olması nedeniyle zayıf olarak kabul edilmelidir. Bunun yanı sıra İbrahim b. Sa'd isimli ravi de herhangi bir cerh ta'dil kitabında zikredilmediği için onun da güvenilir olup olmadığını tespit etmenin mümkün olmadığını ve bundan dolayı ravinin zayıf kabul edilmesi gerektiğini söylemek mümkündür. Ayrıca Ahmed b. Muhammed b. Eyyüp el-Varrak isimli ravinin de pek de güvenilir olmayan bir ravi olduğunu söyleyebiliriz.⁴²⁷ Netice itibariyle Ümmü Abdullah bnt. Ebi Hasm'e'den gelen rivayet isnat açısından hadis usulüne göre munkatı olması ve bazı ravilerinin de zayıf olması nedeniyle birinci rivayetin ikinci tarikinin de zayıf olduğunu söylemek mümkündür.

Hz. Ömer'den gelen birinci rivayetin üçüncü tarikinde yer alan Usame b. Zeyd ile ilgiyi olarak cerh ta'dil alimleri münkeru'l-hadis ve zayıf bir ravi ifa-

1975, V/307; Şemseddin Ebu Abdullah Muhammed b. Ahmed b. Osman ez-Zehebî, *el-Muğni fi'd-Duefa*, Nureddin İtr (thk.), İhyau't-Turasi'l-İslami, Katar 1987, II/110; ez-Zehebî *Mizânü'l-İtidal fi Nakdi'r-Rical*, Ali Muhammed el-Bicavî (thk.) Dâru'l-Fikr, Beyrut trs, III/375.

⁴²⁴ İbn Ebi Hatim er-Razi, *el-Cerh ve't-Ta'dil*, V/385; Buhari, *Tarihu'l-Kebir*, VI/12; İbn Hibban, *es-Sikat*, VII/110.

⁴²⁵ İbn Hacer, el-Askalâni, *Lisanu'l-Mizan*, Abdulfettah Ebu Ğudde (Haz.), Mektebetu'l-Matbaati'l-İslamiye, Beyrut 2002, IV/33.

⁴²⁶ Osman b. Abdurrahman eş-Şehrezûri İbn Salah, *Mukaddimetu İbni's-Salâh fi Ulûmi'l-Hadis*, Nureddin İtr (Thk.), Dâru'l-Fikr, Beyrut 1998, s. 106.

⁴²⁷ Ebu Ahmed Abdullah el-Cürçani İbn Adî, *El-Kâmil fi'd-Duaî'r-Rical*, Üçüncü Baskı, Dâru'l-Fikr, Beyrut 1985, I/174; İbn Hibban, *es-Sikat*, VIII/12; İbn Ebi Hatim er-Razi, *el-Cerh ve't-Ta'dil*, II/70; İbn Hacer el-Askalâni, *Takribu't-Tehzib*, Beşar Avâr Ma'ruf, Şuayp el-Arnâvut (Haz.), Müessesetu'l-Risale, Beyrut 2013, s. 49; İbn Hacer, *Tehzibu't-Tehzib*, I/61; ez-Zehebî, *el-Muğni fi'd-Duefa*, I/53.

desini kullanmış, rivayet ederken sıkça hatalar yaptığı mevkuf yani sahabiye ait rivayetleri Hz. Peygamber (SAV)'e aitmiş gibi aktardığını ayrıca munkatı rivayetleri de muttasıl olarak aktardığını söylemişlerdir.⁴²⁸ Bu tarihin bir başka ravisi olan İshak b. İbrahim el-Hanînî'nin de zayıf bir ravi olduğu ifade edilmiştir.⁴²⁹ Bunların yanı sıra Beyhaki'nin rivayette bulunduğu Muhammed b. Abdullah b. İbrahim ve Ebu'l-Hasan Ali b. Ahmed b. Ömer el-Mukri b. el-Hemmâmi ile ilgili herhangi bir bilginin cerh ta'dil kitaplarında bulunmayışı bu ravilerin güvenilirliği tespit etmenin mümkün olmadığını dolayısıyla bu ravilerin rivayetlerini de sahih kabul edemeyeceğimizi göstermektedir.

Netice itibarıyla Hz. Ömer'in Müslüman olması ile ilgili üç farklı sahabi-den nakledilen meşhur birinci rivayetin birinci ve üçüncü tarihinin, ikinci tarihin ise Ahmed b. Hanbel'in eserindeki rivayetin isnad açısından hadis usulü kriterlerine göre sahih olmadığını söyleyebiliriz. Fakat İbn İshak ve İbn Hişam'ın isnadındaki Abdulaziz b. Abdullah b. Âmir b. Rabia el-Anberî'nin cerh ta'dil alimleri tarafından güvenilir kabul edildiğini yalnızca Belazuri'nin onun yalancılıkla itham edildiğine dair bir görüşü olduğunu söylemiştik. İbn Hacer Belazuri'nin bu iddiasının doğru olmadığını ifade etmişti. Biz de yukarıda cerhin müfesser olması gerektiği ilkesinden hareketle bu ravinin güvenilir kabul edilebileceğini söylemiştik. Bu itibarla Hz. Ömer'in Müslüman olması ile ilgili birinci rivayetin ikinci tarihinin İbn İshak ve İbn Hişam'ın eserinde yer alan isnadının sahih olduğunu dolayısıyla birinci rivayetin de sahih olduğunu söyleyebiliriz.

2.2. İkinci Rivayetin İsnad Analizi

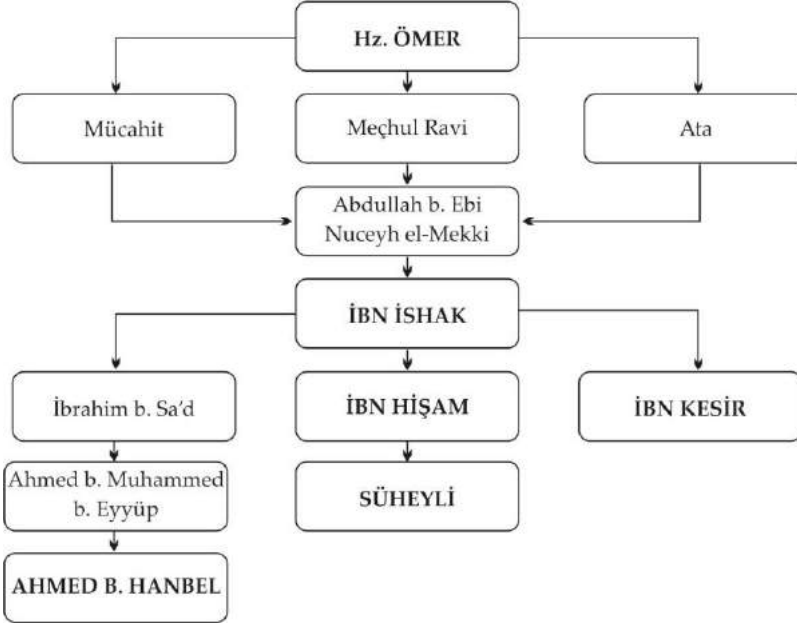
Hz. Ömer'in Müslüman olması ile ilgili nakledilen ikinci rivayet, birinci rivayet kadar şöhret bulmamış, son dönemde yazılan İslam tarihi kitaplarında neredeyse hiç yer bulmamıştır. İkinci rivayet İslam tarihi yani siyer eserlerinde yer almış olup, muteber olarak kabul edilen hiçbir hadis kaynağında yer almamaktadır. Muhaddislerden yalnızca Ahmed b. Hanbel'in eserinde yer al-

⁴²⁸ Buhari, *Târihu'l-Kebir*, II/23; İbn Ebi Hatim er-Razi, *el-Cerh ve't-Tadil*, II/285; Ebu Hatim Muhammed b. Hibban b. Ahmed et-Temîmî İbn Hibban, *el-Mecruhîn mine'l-Muhaddisin ve'd-Duafa ve'l-Metrûkin*, Mahmud İbrahim Zayed (thk.), Daru'l-Marife Beyrut 1996, II/179; Takiyuddin Ahmed b. Ali el-Makrîzî, *Muhtasarul-Kâmîl fi'd-Duafa*, Eymen b. Arif ed-Dimeşkî (thk.), Mektebetu's-Sunne, Kahire 1994, I/168.

⁴²⁹ İbn Hibban, *es-Sikat*, VIII/115; İbn Ebi Hatim er-Razi, *el-Cerh ve't-Tadil*, II/208; Ahmed b. Şuayb b. Ali el-Horasâni En-Nesâi, *Kitâbu'd-Duafa ve'l-Metrûkin*, Bevrân Sanavi, Kemal Yusuf el-Hût (thk.), Müessesetu'l-Kutûbi's-Sekâfiye, Beyrut 1985, I/153; Ebû'l-Ferec Cemâlüddîn Abdurrahmân b. Alî b. Muhammed Bağdâdî İbnü'l-Cevzi, *ed-Duafa ve'l-Metrûkin*, I/97; Zehebi, *Mizânü'l-İtidal*, I/179; Ebu Muhammed Bedruddin Mahmud b. Ahmed b. Musa el-Hanefi el-Aynî, *Meğâni'l-Ahyar fi Şerhi Esami Ricali Meani'l-Âsar*, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiye, Beyrut 1971, I/36; el-Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, II/396.

masına rağmen söz konusu eser muteber olarak kabul edilen hadis eserleri içerisinde yer almamaktadır.

İkinci rivayetin isnad şeması aşağıdaki gibidir.

Hz. Ömer'in Müslüman olmasına dair nakledilen ikinci rivayet'in isnadında da birtakım problemler olduğunu söyleyebiliriz. Öncelikle bu rivayeti İbn İshak'a aktaran Abdullah b. Ebi Nuceyh bu rivayeti kimden aldığını açık bir şekilde ifade etmemiştir. Bu rivayeti arkadaşlarından, Atâ ile Mücahid'den ya da onlardan rivayet eden başka birilerinden aldığını ifade etmiştir. Bu ifadelerden rivayetin hangi ravi aracılığıyla Abdullah'a geldiğini tespit etmek oldukça güçtür. Mücahid⁴³⁰ ve Atâ⁴³¹'nin Abdullah'ın şeyhleri olduğu ve onlardan hadis rivayet ettiği bilinmektedir. Bundan dolayı bu rivayeti doğrudan onlardan aldığını kabul ettiğimiz takdirde bu rivayetin sahih olduğunu söyleyebiliriz. Fakat rivayetin isnadında geçen bu ifadeler yine de rivayete şüphe ile yaklaşmamıza neden olmaktadır. İsnadta geçen ifadeleri dikkate almayıp Ab-

⁴³⁰ Mücahit b. Cebr Ebu'l-Haccac el-Mekki (103) için bkz: Buhari, *Târihu'l-Kebir*, VII/411; Zehebi, *Mizânu'l-İtidal*, III/439; İbn Hacer, *Takrîbu't-Tehzîb*, s. 733; İbn Ebi Hâtim er-Râzî, *el-Cerh ve't-Tadil*, VIII/319; İbn Hibban, *es-Sikât*, V/419; Ebû'l-Velid Süleyman b. Halef b. Sa'd b. Eyyüp el-Mâliki el-Bâci, *Et-Ta'dîl ve't-Tecrîh limen Harrace anhu Buhârî fi Câmi's-Sahîh*, Ahmed Lübzar, (thk.), Vizaretu'l-Evkaf ve Şu'nu'l-İslamiyye, Mağrib 2010, II/828.

⁴³¹ Ebu Muhammed Atâ b. Ebi Rabâh (114) için bkz: Buhari, *Târihu'l-Kebir*, VI/463; İbn Hibban, *es-Sikât*, V/198; İbn Ebi Hâtim er-Râzî, *el-Cerh ve't-Tadil*, VI/330; İbn Hacer el-Askalani, *Takrîbu't-Tehzîb*, s. 537.

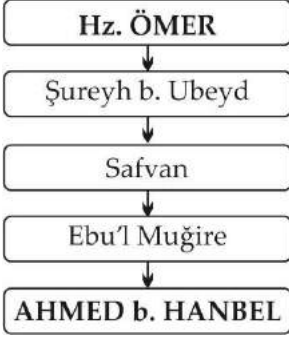
dullah'ın Mücahit ve Atâ'dan hadis naklettiğini ve bu iki ravinin onun hocaları olduğunu göz önünde bulundurursak, İbn İshak ve İbn Hişam tarafından rivayet edilen tarihin hadis usulü kriterlerine göre sahih olduğunu söyleyebiliriz. Ayrıca aynı ravilerle rivayeti eserlerine alan Süheyli ve İbn Kesir'in vefat tarihi çok geç olmasına rağmen İbn İshak ve İbn Hişam'ın aynı ravileriyle rivayeti aktarmış olmaları ve kendilerine gelinceye kadar aradaki hiçbir ravi ismini zikretmemeleri bu rivayetin muallak olarak aktarıldığını bize göstermekte ve dolayısıyla bu iki müellifin rivayetlerini sahih kabul etmemiz mümkün değildir. Ahmed b. Hanbel'in *Fedâilu's-Sahabe*, adlı eserinde naklettiği rivayetin isnadında ise İbrahim b. Sa'd meçhul bir ravi olması dolayısıyla, Ahmed b. Muhammed b. Eyyüp el-Varrak ise kendisi hakkında hem cerh hem de ta'dile dair ifadeler kullanılmış olması nedeniyle rivayetin sahih olarak kabul edilemeyeceğini söyleyebiliriz.

Netice itibarıyla Hz. Ömer'in Müslüman olması ile ilgili nakledilen ikinci rivayetin kesin olarak sahih olabileceğini söylemek oldukça güçtür. Rivayetin isnadında yer alan ifadelerden hareketle Abdullah b. Ebi Nuceyh'in bu rivayeti kimden aldığını açıkça belirtmemiş olması rivayetin zayıf olarak kabul edilmesi için yeterli bir gerekçedir. Fakat Atâ ve Mücahid'in onun hocaları olmasından hareketle bu rivayeti doğrudan onlardan almış olduğunu iddia etmek de mümkün olmakla birlikte şayet böyle bir durum olsaydı, Abdullah neden bunu açıkça belirtmeyip, şüpheli bir ifade kullanmıştır, sorusu akla gelmektedir. Bundan dolayı böylesi bir iddiayı ileri sürerek rivayetin sahih kabul edilmesi gerektiği düşüncesinin bilimsel bir duruş olmadığını söylemek isteriz.

2.3. Üçüncü Rivayetin İsnad Analizi

Hz. Ömer'in Müslüman olması ile ilgili nakledilen üçüncü rivayet de tıpkı ikinci rivayet gibi şöhret bulmamış, hatta ikinci rivayetten bile daha az tanınmıştır. Bu rivayet yalnızca Ahmed b. Hanbel'in *el-Müsned*, adlı eseri ile geç dönemde yazılmış olan İbnu'l-Esir'in *Usdu'l-Ğâbe fi Ma'rifeti's-Sahabe* adlı eseri ile el-Heysemi'nin *Mecmeu'z-Zevâid ve Menbeu'l-Fevâid* adlı eserlerinde yer almıştır. Bu eserlerden Ahmed b. Hanbel'in *el-Müsned* adlı eseri Kutub-i Tisa olarak isimlendirilen hadis kaynaklarından biri olarak kabul edilmektedir. Ahmed b. Hanbel'in eserinde yer alan rivayetin isnad analizini yapmakla birlikte onun eseri dışında kalan iki eserin isnad incelemesini yapma gereği duymadık. Çünkü İbnu'l-Esir hicri 630 yılında, Heysemi ise hicri 807 yılında vefat ettiğinden onların isnadları hem çok uzun olması hem de isnadlarında yer alan bazı ravilerin de hiçbir cerh ta'dil eserinde yer almaması zaten söz konusu iki eserdeki rivayetin problemlerinin olduğunu bize göstermektedir. Bundan dolayı

biz de Ahmed b. Hanbel'in eserindeki rivayetin isnadını incelemeye karar verdik. Rivayetin isnadı şu şekildedir:

Ahmed b. Hanbel'in *el-Müsned*'inde yer alan üçüncü rivayetin isnadında yer alan bütün raviler cerh ta'dil kriterlerine göre güvenilirlerdir. Bu durum rivayetin sahih olarak kabul edilmesi için yeterlidir. Fakat rivayeti Hz. Ömer'den nakleden Şureyh b. Ubeyd b. Şureyh b. Abd b. Arîb el-Hadramî⁴³² ile ilgili olarak Şuayp el-Arnaut bu ravinin Hz. Ömer'i görmediği ve dolayısıyla doğrudan ondan hadis nakletmesinin mümkün olmadığını ifade etmiştir.⁴³³ Bundan dolayı onun Hz. Ömer'den naklettiği bu rivayetin munkatı olduğu ve zayıf bir rivayet olduğunu ifade etmiştir.

SONUÇ

Hz. Ömer'in Müslüman olmasına dair rivayetlerin hadis kaynaklarından çok biyografi ve megazi türü tarihi kaynaklarda yer aldığı tespit edilmiştir. Söz konusu rivayetler, cerh-tadil ilmi açısından değerlendirilmiş, raviler arasında muasarat olup olmadığı, ravilerin adalet ve zabt sıfatlarını haiz olup olmadığı ve isnadda ittisal şartının yer alıp almadığı tespit edilmek üzere kaynaklar tetkik edilmiştir. Genel olarak Hz. Ömer'in Müslüman olmasının keyfiyeti ve tarihi kronolojisine dair rivayetlerin isnad bakımından sahih hadis seviyesine ulaşmadığını bununla birlikte bazı tariklerde bulunan ravilerin güvenilir olduklarını belirtebiliriz.

Hz. Ömer'in Müslüman olması ile ilgili üç farklı sahabiden nakledilen meşhur birinci rivayetin birinci ve üçüncü tarikinin yani Enes b. Malik ve Hz. Ömer'den gelen rivayetlerin zayıf olduğunu söyleyebiliriz. Ümmü Abdullah bnt. Ebi Hasme'den gelen ikinci tarikin ise Ahmed b. Hanbel'in eserindeki rivayetin isnad açısından hadis usulü kriterlerine göre sahih olmadığını fakat

⁴³² Şureyh b. Ubeyd b. Şureyh b. Abd b. Arîb el-Hadramî için bkz: Buhari, *Târîhu'l-Kebir*, IV/230; İbn Hibban, *es-Sıkat*, IV/353; İbn Hacer, *Takrîbu't-Tehzib*, s. 337.

⁴³³ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, (Şuayp Arnaut tahkikli), I/263.

İbn İshak ve İbn Hişam'ın eserlerindeki isnadın sahih olduğunu söyleyebiliriz. Bunu söylerken de her iki müellifin eserlerinde yer alan rivayetin isnadındaki Abdulaziz b. Abdullah b. Âmir b. Rabia el-Anberî'ye yöneltilen cerhin doğru olmadığından hareketle bu sonuca ulaştığımızı belirtmek isteriz. Söz konusu ravi cerh ta'dil alimleri tarafından güvenilir kabul edilmekte ancak sadece Belazuri onun yalancılıkla itham edildiğini iddia etmektedir. Nitekim Belazuri'nin hem cerh ta'dil alimi olmayışı hem de İbn Hacer'in Belazuri'nin bu iddiasının doğru olmadığını ifade etmesi söz konusu ravinin güvenilir olduğunu göstermektedir. Ayrıca cerhin müfesser olması gerektiği ilkesinden hareketle de bu raviye yöneltilen cerhin herhangi bir gerekçesi olmadığından ravinin güvenilir kabul edilebileceğini söyleyebiliriz. Bu itibarla Hz. Ömer'in Müslüman olması ile ilgili birinci rivayetin ikinci tarihinin İbn İshak ve İbn Hişam'ın eserinde yer alan isnadının sahih olduğunu dolayısıyla birinci rivayetin de sahih olduğunu söyleyebiliriz.

Hz. Ömer'in içki içmek amacıyla çıktığı ve sonrasında Müslüman olduğuna dair aktarılan ikinci rivayetin sıhhati, Abdullah b. Ebi Nuceyh'in bu rivayeti doğrudan Atâ ve Mücahid'den alıp almadığı ile ilintilidir. Rivayette geçen ifadelerde bunun açık olmadığını ve dolayısıyla Abdullah b. Ebi Nuceyh'in bu rivayeti ismini zikretmediği başka kimselerden almış olabilme ihtimali olduğundan söz konusu rivayetin zayıf olduğunu söylemek mümkündür.

Ahmed b. Hanbel'in *el-Müsned'*inde yer alan üçüncü rivayetin isnadında yer alan bütün raviler cerh ta'dil kriterlerine göre güvenilirlerdir. Fakat bu ravilerden Şureyh b. Ubeyd, Hz. Ömer'i görmediği halde ondan rivayette bulunduğu için söz konusu rivayet munkatı olarak değerlendirilmekte ve zayıf olarak kabul edilmektedir.

KAYNAKÇA

- Âmidî, Seyfuddin Ebû'l- Hasan Ali b. Ali b. Muhammed, *el-İhkam fî Usûli'l-Ahkam*, Dâru'l-Kutûbi'l-İlmiyye, Beyrut 1985.
- Askalâni, İbn Hacer, *Lisanu'l-Mîzan*, Abdulfettah Ebu Ğudde (Haz.), Mektebetü'l-Matbaati'l-İslamiye, Beyrut 2002.
- ....., İbn Hacer, *Takrîbu't-Tehzib*, Beşar Avâr Ma'ruf, Şuayp el-Arnaut (Haz.), Müessesetu'r-Risale, Beyrut 2013.
- ....., *Nüzhetü'n-Nazar fî Şerhi Nuhbeti'l-Fiker*, Mektebetü'l-Asriyye, Beyrut 2009.
- Âşikkutlu, Emin, *Hadiste Rical Tenkidi*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1997.
- Aynî, Ebu Muhammed Bedruddin Mahmud b. Ahmed b. Musa el-Hanefi, *Meğani'l-Ahyar fî Şerhi Esami Ricali Meani'l-Âsar*, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut 1971.

- Azimli, Mehmet, "Hz. Ömer'in Müslüman Oluşuyla İlgili Rivayete Farklı Bir Yaklaşım", *İslamiyat*, cilt: VI, sayı: 1 (Ocak-Mart 2003), s. 172-183.
- Bâci, Ebû'l-Velid Süleyman b. Halef b. Sa'd b. Eyyüp el-Mâliki, *Et-Ta'dîl ve't-Tecrîh limen Harrace anhu Buhârî fi Câmiî's-Sahîh*, Ahmed Lübzar, (Thk.), Vizaretü'l-Evkaf ve Şuûnu'l-İslamiyye, Mağrib 2010.
- Beyhâki, Ahmed b. el-Hüseyn, *Delâilu'n-Nubuwwa*, Abdulmu'ti Kal'aci, (thk.), Daru'l-Kutubi'l-İlmiye, Beyrut 1985.
- Buhari, Ebu Abdullah Muhammed b. İsmail b. İbrahim b. Muğîre el-Cu'fi, *Kitabu't-Târihi'l-Kebir*, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut trs.
- Heysemi, Nureddin Ali b. Ebibekr, *Mecmeu'z-Zevâid ve Menbeu'l-Fevâid*, Abdullah Muhammed ed-Dervîş (thk.), Dâru'l-Fikr, Beyrut 1994.
- Hindî, Alaaddin Ali el-Muttaki b. Hüsameddin, *Kenzu'l-Ummal fi Süneni'l-Akvâlv'e'l-Efal*, Müessesetu'r-Risâle, Beyrut 1989.
- Iclî, Ebu'l-Hasan Ahmed b. Abdullah b. Salih, *Marifetu's-Sikat*, Abdulalim Abdulaziz el-Bestevî (thk.), Mektebetu'd-Dar, Medine 1985.
- İbn Hanbel, Ahmed, *Fedâilu's-Sahabe*, Vasiyullah b. Muhammed Abbas (thk.), Câmiatu Ümmi'l-Kurâ, Mekke 1983.
- ....., *el-Müsned*, Şuayb el-Arnâvût, Adil Mürşid (Thk.), Birinci Baskı, Müessesetu'r-Risale, Beyrut 1995.
- İbn Hibban, Ebu Hatim Muhammed b. Hibban b. Ahmed et-Temîmî, *el-Mecruhîn mine'l-Muhaddisin ve'd-Duafa ve'l-Metrukîn*, Mahmud İbrahim Zayed (thk.), Daru'l-Marife Beyrut 1996.
- ....., *Kitabu's-Sikât*, Seyit Şerefuddin Ahmed, (Thk.), Dâru'l-Fikr, Beyrut 1975.
- İbn Hişam, Ebu Muhammed Cemaleddin Abdulmelik, *es-Sîretu'n-Nebeviyye*, Dâru'l-Fikr, Beyrut 1994.
- İbn İshâk, Muhammed b. Yesar, *es-Sîretu'n-Nebeviyye*, Ahmed Ferîd el-Mezîdî (Thk.), Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut 2009.
- İbn Kesir, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, birinci baskı, Mektebetu'l-Mearif, Beyrut 1966.
- İbn Sa'd, Ebu Abdullah Muhammed b. Sa'd b. Meni' ez-Zührî, *Kitâbu't-Tabakâti'l-Kebîr*, Ali Muhammed Ömer (thk.), Mektebetu'l-Hanci, Kahire 2001,
- İbn Salah, Osman b. Abdurrahman eş-Şehrezûri, *Mukaddimetu İbni's-Salâh fi Ulûmi'l-Hadis*, Nureddin Itr (Thk.), Dâru'l-Fikr, Beyrut 1998.
- İbnu'l-Cevzi, Ebû'l-Ferec Cemâlüddîn Abdurrahmân b. Ali b. Muhammed Bağdâdî, *ed-Duafa ve'l-Metrukîn*, Ebû'l-Fida Abdullah el-Kadı (Thk.), Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1986.
- İbnu'l-Esir, Ebu'l-Hasan İzzeddin Ali b. Muhammed b. Abdulkerim *Usdu'l-Ğâbe fi Ma'rifeti's-Sahabe*, yayınevi yeri yılı yok.
- ....., *el-Kâmil fi't-Tarih*, Ebu'l-Fida Abdullah el-Kâdî (thk.), Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut 1987.
- İstemi, Fuat, *Hicret Bağlamında Tarih ve Hadis Metodolojileri*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara 2017.

- Makrîzî, Takiyuddin Ahmed b. Ali, *Muhtasaru'l-Kâmil fi'd-Duafâ*, Eymen b. Arif ed-Dîmeşkî (thk.), Mektebetu's-Sunne, Kahire 1994.
- Mızzî, Cemaleddin Ebû'l-Haccâc Yûsuf, *Tehzîbu'l-Kemâl fi Esmâ'r-Rical*, Beşşar Avvad Maruf (Thk.), Birinci baskı, Müessesetu'r-Risale, Beyrut 1980.
- Nesâî, Ahmed b. Şuayb b. Ali el-Horasâni *Kitâbu'd-Duafa ve'l-Metrûkin*, Bevran Sanavi, Kemal Yusuf el-Hût (Thk.), Müessesetu'l-Kutûbi's-Sekafiye, Beyrut 1985.
- Palabıyık, M. Hanefi, "Hz. Ömer'in Müslüman Oluşu", *Ekev Akademi Dergisi*, yıl: 12, sayı: 37 (Güz 2008), s. 137-142.
- Râzî, Ebu Muhammed Abdurrahman b. Muhammed b. İdris İbn Ebi Hâtim, *el-Cerh ve't-Ta'dil*, Abdurrahman b. Yahya el-Muallimi el-Yemâni (thk.), Dairetu'l-Maârifî'l-Osmaniyye, Haydarabad 1952.
- Suyûti, Celaleddin, *Tedrîbu'r-Ravi*, Müessesetu'l-Kutubi's-Sekâfiye, Beyrut 2003.
- Süheyli, Abdurrahman *er-Ravdu'l-Unuf fi Şerhi's-Sireti'n-Nebeviyye li İbn Hişam*, Abdurrahman el-Vekil (thk.), Dâru'l-Kutubi'l-Hadisiyye, 1967.
- Zehebî, Şemseddin Ebu Abdullah Muhammed b. Ahmed b. Osman, *el-Muğni fi'd-Duefa*, Nureddin Itr (Thk.), İhyau't-Turasi'l-İslami, Katar 1987.
- ..... *Mîzânu'l-İ'tidal fi Nakdi'r-Rical*, Ali Muhammed el-Bicavî (Thk.) Dâru'l-Fikr, Beyrut trs.